

Oleje święte przy sprawowaniu sakramentów w prawie Kościoła łacińskiego

Streszczenie

Tradycja Kościoła przekazała, aby przy sprawowaniu sakramentów przez widzialny znak namaszczenia olejem uwidocznic działanie łaski duchowego namaszczenia, które mocą Ducha Świętego, napełnia Jego darami, uzdrawia duszę i przynosi pokrzepienie. Liturgia Kościoła łacińskiego wyróżnia trzy rodzaje olejów, które nazywa również świętymi: krzyżmo święte, olej chorych i olej katechumenów. Dwa pierwsze z nich stanowią jednocześnie materię dalszą sakramentów bierzmowania i namaszczenia chorych. Krzyżmo święte ponadto stosuje się przy udzielaniu chrztu i sakramentu święceń w stopniu prezbiteratu i episkopatu (oprócz namaszczenia kościoła i ołtarza w obrzędzie dedykacji). Olejem katechumenów namaszcza się dorosłych, którzy mają przystąpić do sakramentu chrztu oraz dzieci w czasie celebracji bezpośrednio przez liturgią tego sakramentu.

Celem pracy jest przedstawienie norm prawa kościelnego dotyczących stosowania olejów świętych w sprawowaniu sakramentów w Kościele łacińskim. Tezą podstawową pracy jest stwierdzenie, że normy o stosowaniu olejów świętych przeszły długą drogę ewolucyjną od stopniowego podkreślania licznych wymogów dotyczących ważności i godziwości ich błogosławienia (względnie konsekracji) oraz używania w posłudze uświęcenia do pewnego rodzaju pomniejszenia ich znaczenia w dobie reformy po Soborze Watykańskim II przez wprowadzenie licznych wyjątków od zasad ogólnych.

Odpowiedzi na te pytania w znaczącym zakresie dostarczyła analiza nie tylko źródeł *stricte* prawnych, lecz także materiałów z prac najpierw Komisji redakcyjnej Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku (*Pontificia Commissio Legibus Canonice in Unum Redigendis*), potem Rady ds. Wykonywania Konstytucji o Liturgii Świętej (*Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia*) i Świętej Kongregacji Kultu Bożego (*Sacra Congregatio pro Cultu Divino*), by wreszcie prześledzić prace nad przygotowaniem posoborowego Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku, którymi kierowała Papieska Komisja ds. Odnowy Kodeksu Prawa Kanonicznego (*Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici Recognoscendo*).

Niniejsza praca została podzielona na pięć rozdziałów, które wieńczy zakończenie. W rozdziale pierwszym podjęto próbę odpowiedzi na pytanie czym *in genere* są oleje święte, to znaczy jakie elementy świata widzialnego – elementy naturalne – Kościół wybrał, by stanowiły podstawę sporządzenia z nich olejów świętych oraz co sprawia, że te substancje stają się olejami świętymi. W pierwszej części rozdziału analizowano zatem ewoluującą normę określającą, jaki rodzaj oleju może być stosowany jako podstawa *oleorum sacrorum*. Do tego zagadnienia dołącza niejako organicznie sprawa balsamu, będącego składnikiem krzyżma świętego. Rozdział kończą rozważania na temat błogosławieństwa lub konsekracji, które sprawiają, że ze zwykła substancja materialna staje się olejem świętym, a więc narzędziem uświęcenia przez sakramenty.

Z ostatniego punktu rozdziału pierwszego poniekąd wypływają kolejne trzy rozdziały. Rozdział drugi poświęcono szafarzowi błogosławieństwa lub konsekracji olejów świętych, a więc temu, kto jest upoważniony, by mocą władzy święceń sprawić, że zwykły olej albo olej z balsamem stają się odpowiednio olejem chorych i katechumenów oraz świętym krzyżmem. Prezentację rozwoju norm i współczesnego prawodawstwa rozpoczęto od szafarza konsekracji krzyżma, gdyż olej ten w tradycji Kościoła łacińskiego cieszy się największym szacunkiem. Konsekwować go może biskup, lecz analizie poddano także możliwość dokonania tego aktu przez prezbitera. Dalej przedstawiono zagadnienie szafarza błogosławieństwa oleju chorych z podziałem na cztery istotne okresy historyczne: do Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku (1), po promulgacji tej ustawy (2), w czasie prac nad reformą prawa i liturgii po *Vaticanum II* (3) oraz w aktualnie obowiązującym Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku (4). Szafarstwo błogosławieństwa oleju katechumenów w różnych okresach historycznych związane było albo z konsekrowaniem krzyżma, albo z benedykcją oleju chorych, wobec czego zostało omówione w ostatniej części rozdziału.

Rozdziały trzeci i czwarty mają za zadanie udzielić odpowiedzi na pytanie w jaki sposób uprawniony szafarz dokonywał i dokonuje błogosławieństwa i konsekracji olejów, by mogły uzyskać miano olejów świętych. W rozdziale trzecim omówiono rozwój liturgii olejów od najdawniejszych źródeł liturgii rzymskiej do potrydenckiego Pontyfikatu rzymskiego, używanego aż do połowy XX wieku. W tym obszarze można mówić o nawarstwianiu obrzędów i wzbogacaniu ich o dodatkowe elementy, które mając za zadanie podkreślenie znaczenia olejów w pewnym sensie prowadzą do niezrozumienia natury tego aktu. W tym bowiem okresie z życia kościelnego ginie specjalna Msza dla konsekracji krzyżma, a sam ryt olejów staje się jedynie jednym z kilku elementów katedralnej liturgii Wielkiego Czwartku. Rozdział czwarty

rozpoczyna przywrócenie przez papieża Piusa XII Mszy krzyżma w 1956 roku. Następnie omówiono proces reformy obrzędów konsekracji i błogosławieństwa olejów w posoborowej reformie liturgicznej. Rozdział ten zamykają rozważania na temat obecnie obowiązującego w rycie rzymskim porządku Mszy krzyżma wraz ze wskazaniem możliwości sporządzania olejów poza jej celebracją.

Rozdział piąty koncentruje się wokół wykorzystania olejów świętych *in concreto* w sprawowaniu poszczególnych sakramentów: chrztu, bierzmowania, namaszczenia chorych i święceń. W tym kluczu przedstawia się także podział wewnętrzny rozdziału. Podczas celebracji chrztu wykorzystuje się olej katechumenów i krzyżmo święte, odpowiednio do namaszczenia przedchrzcielnego i namaszczenia pomiędzy obrzędami wyjaśniającymi. W przypadku sakramentów bierzmowania i namaszczenia chorych, namaszczenie olejem stanowi materię sakramentalną, wobec czego po przedstawieniu obrzędu *unctionis* należało w tych wypadkach podjąć zagadnienie wpływu wypełnienia poszczególnych warunków wskazanych w przepisach prawa na ważność sakramentu. Krzyżmo święte jest używane także do namaszczenia dłoni prezbiterów oraz głowy biskupa podczas sakramentalnych święceń. Pomimo pewnych historycznych kontrowersji w związku z wpływem defektu namaszczenia elekta w czasie konsekracji biskupiej, obecnie zarówno w odniesieniu do prezbiteratu, jak i episkopatu należy mówić jedynie o obrzędzie wyjaśniającym, bez wpływu na ważność lub nieważność święceń.

Rozważania przedstawione w głównej części pracy wieńczą wnioski *de lege lata* oraz wnioski *de lege ferenda*, wśród których najważniejsze miejsce zajmuje propozycja nowego kanonu o olejach świętych, który mógłby zastąpić obowiązujący kan. 847 Kodeksu prawa kanonicznego.